

Závěrečný projev ministra pro lidská práva a menšiny Michaela Kocába

Konference „Evropa angažovaných občanů – zdroje a udržitelnost“
Brno, 4.-5.5. 2009

Vážené dámy, vážení pánové,

společenské vědy mají za to, že v současných moderních demokratických zemích plní neziskové organizace, resp. občanská společnost, zásadní a nezastupitelnou roli. Představují tzv. „třetí sektor“, který doplňuje sektor veřejný a soukromý. Společnosti, ve kterých dominují jen první dva sektory, nebo dokonce jen jeden z nich, jsou méně stabilní, méně výkonné a méně harmonické. Prozíravé společnosti proto do rozvoje a kultivace třetího sektoru investují stejně jako do zkvalitňování veřejné správy nebo do rozvoje ekonomiky.

Jak konkrétní občanská společnost a neziskový sektor vypadají a jaký je jejich poměr k ostatním sektorům, je výsledkem dlouhého evolučního vývoje. U nás ve střední Evropě, kde byl vývoj společnosti na dlouhou dobu násilně přerušen, se občanská společnost a neziskový sektor nyní nově ustavují a nově vyvíjejí. Za dvacet let se transformovaly a nově vznikly desítky tisíc organizací.

Během uplynulých tří měsíců jsem navštívil celou řadu míst v naší zemi a sledoval jsem s potěšením, jakou pozici si ve městech a obcích některé nestátní organizace vydobyly. V mnoha obcích účinně pomáhají v oblasti služeb ve veřejném zájmu. V některých jsou skutečnými partnery vedení měst v uskutečňování společných představ o kvalitnějším životě v místě. Ano, přátelé, třetí sektor se již stal ústrojnou součástí naší společnosti.

Aby však mohl třetí sektor svou roli v České republice naplňovat, musí mu k tomu být vytvořeny odpovídající podmínky. Tyto podmínky jsou dány především zákonným rámcem a zdroji financí. Podle naší evropské zkušenosti obojí určuje do velké míry stát. Skutečností bohužel je, že dosavadní legislativa vznikala často nárazovitě a nekoncepčně. Při rozdělování finančních prostředků se zase postupuje „salámovou metodou“, nikoliv podle potřeb (poměrně živelně žijícího) nestátního sektoru, bohužel však ani podle potřeb veřejnosti. Ano, podle našich zjištění ministerstva pracují se stejným „koláčem“, rozdělením prostředků, jako za totality!

Odstupující vláda slíbila ve svém programovém prohlášení nápravu situace v třetím sektoru. Vláda také připravila řadu konkrétních úprav zákonů a jednu významnou novou iniciativu. Jedná se o nový občanský kodex. Bylo velkou snahou vlády jej projednat v poslanecké sněmovně. Tato úloha ale nyní připadne až sněmovně nové, vzniklé po podzimních předčasných volbách.

Dalším úkolem vlády bylo zakotvit v legislativním rámci problematiku veřejné prospěšnosti. Tento úkol realizovala Rada vlády pro nestátní neziskové organizace, které předsedám. Rada připravila a s veřejností projednala věcný záměr Zákona o organizacích se statusem veřejné prospěšnosti. Tento zákon by dal stávajícím organizacím, které svou činností a službami doplňují veřejně poskytované služby a provozované činnosti, stabilitu a dlouhodobou perspektivu dalšího rozvoje.

Zákon vyjmenovává řadu oblastí veřejné prospěšnosti. Měl by se týkat organizací provozujících zdravotní, sociální, výchovně vzdělávací aj. služby, napomáhajících rozvoji demokracie, odstranění chudoby, ochraně občanských a lidských práv, odstranění diskriminace založené na rozdílech rasy, etnika, náboženství, či jiné zákonem zakázané diskriminace, podporujících vědu,

výzkum, ochranu životního prostředí, sociální a hospodářský rozvoj. Se statutem veřejné prospěšnosti by měly být spojeny zejména daňové výhody.

Od organizací zákon požaduje vyšší míru transparentnosti a návrat veškerého zisku do jejich dalšího rozvoje. Nad to zákon stanovuje pravidlo, že organizace musí rozvíjet svou činnost po delší dobu. Jedině taková organizace by poté mohla být skutečným partnerem státní správě, samosprávě a veřejným institucím. O podobě zákona se nyní vede rozsáhlá debata na úrovni ministerstev. Zákon tak pravděpodobně čeká ještě dlouhá cesta.

Rada vlády pro nestátní neziskové organizace připravila novely zákonů o nadacích a nadačních fondech a zákona o obecně prospěšných společnostech. Tyto novely mají vést k jejich lepšímu a efektivnějšímu fungování. Zejména přicházejí s větší průhledností financování, sjednocují způsoby řízení „neziskových organizací“ a delegují odpovědnost na jejich statutární vedení. Novely reagují na současnou situaci nadací a nadačních fondů, resp. obecně prospěšných společností. Také jejich podoba byla diskutována na fóru Rady.

Dámy a pánové, tak zvaná první Československá republika byla na spolkovém životě postavena. Občanská aktivita byla vedle několika osvícených osobností důvodem, proč mohla po roce 1918 vzniknout a proč učinila tak důležitý příspěvek k dějinám střední Evropy. Dovolím si říci, že občanský ethos první republiky ji posiloval také ekonomicky.

Za půlstoletí totalitních režimů jsme my, země střední a východní Evropy, ztratili kontinuitu. Chybí nám dosud kvalitní zákony, které by vytvářely pro občanskou angažovanost dobré podmínky. Pryč jsou také, a v neposlední řadě, návyky, na nichž byla občanská spolková realita zapomenutých let založena.

Naším úkolem, zejména v nově přistoupivších zemích Evropské unie, je znovu vybudovat kvalitní a dlouhodobě udržitelné základy pro veřejně prospěšnou činnost. Zatím jsme to dělali často živelně, je nejvyšší čas začít se o další rozvoj občanské společnosti starat koncepčně. Proto potřebujeme kritickou reflexi dosavadního vývoje, výměnu zkušeností napříč Evropou, která je dnes bez hranic. Potřebujeme také vést diskusi o optimální podobě legislativního a fiskálního prostředí v našich státech. Jedině tak dokážeme lépe využívat potenciál, který angažovaní občané a jejich organizace pro společnost představují.

Dámy a pánové, věřím, že tato konference Vám pomohla nalézt četné společné cíle napříč Evropou. Mnohým dala inspiraci představením úspěšných projektů, zejména v oblasti partnerství a financování organizací z více zdrojů. Věřím, že konference, která dnes v Brně končí, znamenala výrazný příspěvek do debaty o rozvoji organizací angažovaných občanů jak u nás v České republice, tak v dalších evropských zemích.

Děkuji Vám za pozornost.